

De vertolkers van het latere volstrekte en abstracte Cubisme waren zich te bewust van het Eeuwige en Oneindige, juister gezegd: zij waren zich onvoldoende bewust van de verhouding waarin deze eeuwige oneindigheid en oneindige eeuwigheid staat tot de levende realiteit; hun drang naar het Absolute leidde tot een levensontvluchting, een levensontkenning. Het eeuwigheidsbesef laat zich niet verbeelden als „Ding an sich”; want kunst was, is en blijft: een zinnelijke geestelijke twee-éénheid — en het geestelijke beginsel is ten eenenmale ondenkbaar buiten het zinnelijke om.

Er zijn er, ik weet het, die hier zullen beweren dat Picasso in zijn voorstellingslooze schilderijen „van de natuur uitgaat”: ik kan daarop alleen antwoorden, dat men begrippen verruimen en woorden rekken kan, totdat wel alles geconstateerd mag worden. Van der Leck's „lelies” is het werk van een belangrijk en geniaal kunstenaar, maar me dunkt, of hij lelies of boerenkool als aanloopje nam tot dit werk, is van niet het minste belang voor den toeschouwer. Het is een kwestie van graad, zeer zeker, maar dan zou men in omgekeerde richting wel kunnen constateeren dat een Blake of El Greco naturalisten waren!

Zulke lieden trekken een scherpe grenslijn tusschen Picasso's „viool” of van der Leck's „lelies” en de zeer schoone composities bijv. van Mondriaan, daar deze de natuur geheel uitschakelde en van uit een abstract, innerlijk beleven „componeerde”. Ik zou hier echter de vraag willen opperen: zijn er vormen, lijnen, vlakken of kleuren, die niet in diepsten grond afgeleid zijn van dat wat Is in concreten zin? Zou het werkelijk mogelijk zijn, wat Théo van Doesburg eens schreef, n.l. dat „le rapport harmonieux (de l'universel et du particulier) se traduit dans l'art moderne par des formes et des couleurs abstraites, complètement à la façon de l'art.” *) (De spatieering is van mij) — Moeten wij dit modernisme werkelijk beschouwen als een kunst-op-de-wijze-van-de-kunst, als een soort kunst van Mars- of Hemelbewoners? Beteekent Mondriaan's „uitschakeling” van de natuur-als-uitgangspunt niet eenvoudig, dat hij een retrospectiever natuur is dan Picasso of van der Leck, m.a.w. teerde hij niet op vormen die hij dan toch vroeger eens gezien had in het leven of in de kunst? Het abstractste van alles zou zijn: zich in een donkere cel op te sluiten en in het geheel niet te schilderen. En dit, helaas, is dan ook de tragische „oplossing”, waartoe enkele serieuze, oprechte en begaafde schilders zijn gekomen — indien wij althans wèl ingelicht zijn.

Dit alles is, nogmaals, een kwestie van graad, van meer of minder abstract. Want alle kunst houdt een abstract element in zich. De slaafsche nabootsing der natuur is daarom zoo groote dwaasheid, omdat zij een

*) „L'Effort Moderne”, Dec. 1925.